

Nr 22

Näringsutskottets betänkande i anledning av proposition angående lån m. m. till Norrbottens Järnverk AB jämte motioner.

Ärendet

I propositionen 1971: 64 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1. till Bidrag till Norrbottens Järnverk AB på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22 000 000 kr.,

2. till Lån till Norrbottens Järnverk AB på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kr.

I anledning av propositionen har väckts två motioner, som redovisas nedan (s. 2).

Propositionen

I propositionen redogörs för ett av Norrbottens Järnverk AB (NJA) utarbetat produktprogram, avseende företagets utveckling under 1970-talet, och därav föranledda investeringsplaner. De utredningar som låg till grund för det produkt- och investeringsprogram som redovisades i propositionen 1970: 78 har kompletterats med ytterligare marknads- och lönsamhetsbedömningar. Råjärnskapaciteten avses bli utökad från ursprungligen avsedda 600 000 ton per år till 1 600 000 ton per år. Produktionen år 1976 beräknas fördela sig på 800 000 ton valsade produkter (fartygsmaterial, verkstadsmaterial och stålbyggnadsmaterial) samt 760 000 ton tackjärn och ämnen. Den reella sysselsättningseffekten beräknas till ca 800 personer, vilket innebär att nuvarande antal anställda, ca 3 400 personer, ökas med 400 i stället för att minskas i motsvarande mån. T. o. m. år 1973 räknas med fortsatta förluster. Sedan det nya programmet slagit igenom bör överskott uppkomma fr. o. m. år 1974.

Kostnaderna för investeringsprogrammet under åren 1971—1973 anges till 430 milj. kr. Därtill kommer ett behov av 125 milj. kr. såsom ytterligare rörelsemedel. Av totalt erforderliga 555 milj. kr. har NJA räknat med att få 260 milj. kr. i form av lokaliseringstöd. Detta har tillstyrkts av arbetsmarknadsstyrelsen, som dock ansett ytterligare anslag erfordras för ändamålet. Enligt propositionen skall särskilda anslag an-

visas för det statliga stödet till NJA. Det begärda stödet om 260 milj. kr. föreslås lämnas i sin helhet och bli fördelat på 22 milj. kr. (mot begärda 53 milj. kr.) i bidrag och 238 milj. kr. såsom lån utlämnade enligt samma grunder som lokaliseringsslån. Medelsanvisningen uppdelas på tre budgetår. Erforderliga medel i övrigt beräknar NJA kunna anskaffa genom upplåning och leverantörskrediter.

Motionerna

Yrkanden

De i anledning av propositionen väckta motionerna är

dels motionen 1971: 1371 av herr Löfgren m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t begära att en utredning snarast verkställs för att bedöma i vad mån och i vilken omfattning ett »placeringskompenserande» värdetillägg för resultatbedömningen för NJA:s framtida produktion är nödvändigt för att NJA skall kunna nollställas i förhållande till andra konkurrerande järnverk med en produktion av liknande slag och som ej belastas av sådana speciella kostnader, som NJA enligt en sådan utredning kan anses betungas av,

dels motionen 1971: 1372 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen med avslag på propositionen 1971: 64 skall »anhålla om nytt förslag till innevarande års höstriksdag, sedan en grundligare utredning verkställts, rörande bl. a. investeringsprogrammets närmare utformning, marknadsbedömningen samt i synnerhet målsättningen på längre sikt för denna för Norrbotten så viktiga industri».

Motivering

Det i propositionen redovisade investeringsprogrammet för NJA får, sägs i motionen 1971: 1371, bedömas från den synpunkten att företagets ledning förutser att rörelsen genom den föreslagna satsningen skall på längre sikt bli klart lönsam. Även tidigare har anslag till NJA begärts med motivering att lönsamhet skulle uppnås, något som dock ej blivit fallet. Med betoning av att riksdagens ställningstagande vid detta tillfälle i realiteten avser hela det föreslagna investeringsbeloppet, 555 milj. kr., uttalar motionärerna att det varit önskvärt att redan nu ha tillgång till en mera detaljerad redogörelse för NJA:s verkliga ekonomiska läge. Närmare upplysningar förutsätts komma att lämnas vid utskottsbehandlingen av ärendet.

De för driften vid NJA ansvariga måste, anföras vidare i motionen, vara ansvariga för att verksamhetens framtida resultat kan jämföras med dem som kan uppnås vid motsvarande icke statsägda företag. Rättvisligen måste då tas hänsyn till om NJA har någon ekonomisk nackdel av rörelsens sysselsättningspolitiskt motiverade placering i Norrbotten.

Såsom sådana nackdelar nämns högre fraktkostnader för utleveranser och vissa inleveranser samt ishinder och därav föranlett behov av onormalt stor lagerhållning. Fördelar kan å andra sidan vara närhet till malmfyndigheter samt låga elkraftspriser. Motionärerna anser det angeläget att kostnadseffekten av NJA:s lokalisering till Norrbotten utreds och anger med ett exempel hur ett skisserat »placeringskompenserande» värdetillägg skulle fungera. Avslutningsvis deklarerar motionärerna att de är positivt inställda till att NJA får möjlighet att bedriva en från sysselsättningsynpunkt motiverad fortsatt verksamhet.

I motionen 1971: 1372 uttalar motionärerna att de gärna i rådande svåra läge vill bidra till att ytterligare allmänna medel ställs till NJA:s förfogande men kräver att erforderliga ytterligare investeringar föregås av en grundligare utredning än den som ligger till grund för propositionen. NJA:s enda produktionsfördel vid sidan av tillgången till relativt billig elektrisk energi är, framhålls det, närheten till LKAB:s gruvor, i första hand gruvan i MalMBERGET. Att LKAB måste reservera en del av sin produktion för NJA kan medföra olägenhet, menar motionärerna. NJA:s planerade försäljningsökning är enligt deras bedömning icke möjlig att genomföra utan stöd av mycket goda stålkonjunkturer. Om produktionsprogrammet varit alltför optimistiskt kan riksdagen komma att ställas inför krav på betydande tilläggsinvesteringar för att möjliggöra att överskottet av tackjärn och ämnen förädlas till färdiga stålprodukter. Slutligen erinras om den pågående utbyggnaden av det statsägda stålverket Rautaruukki Oy i Brahestad i Finland. Detta vänder sig, påpekar motionärerna, i stor utsträckning till samma kundkrets som NJA.

Uppgifter i anslutning till motionen 1971: 1371

För att främja de regionalpolitiska strävandena att utveckla näringslivet i Norrland och övriga delar av det allmänna stödområdet har genom beslut av 1970 års riksdag (prop. 1970: 84, SU 1970: 105) införts ett *regionalt transportstöd* i syfte att minska de kostnadsmässiga olägenheter som följer med långa avstånd inom stödområdet. Transportstödet omfattar järnvägs- och lastbilstransporter från ort inom stödområdet på sträckor över 300 km. Av regional- och näringspolitiska skäl har stödet inriktats på helfabrikat och mera bearbetade halvfabrikat. Varuslag som är undantagna från transportstödet är malmer, metaller, mera obearbetade halvfabrikat inom järn- och stålsektorn, träråvaror och pappersmassa samt oljor och bensin. Fraktnedsättningarna varierar mellan 15 och 35 % av erlagd frakt beroende på avsändningsortens belägenhet inom stödområdet. Stödet utgår i form av årlig restitution och administreras av den för ändamålet inrättade fraktbidragsnämnden. Verksamheten bedrivs på försök under åren 1971—1973. Årskostnaden beräknas

i utgångsläget till ca 25 milj. kr., vilket belopp anvisats för budgetåret 1971/72.

Vid sin prövning 1970 av förslaget om införande av transportstödet avslög riksdagen ett motionsyrkande om en undersökning av möjligheterna att lägga om det föreslagna systemet till att inom en given ekonomisk ram avse en mera generell form för fraktsubventionering för det berörda området, omfattande även sjötransporter. I frågan om transportstöd även till sjöfarten erinrade statsutskottet om det stöd åt sjöfarten på Norrlandshamnarna som ligger i att staten anvisar medel för isbrytningen. Vidare uttalades att sjötransporterna i betydande utsträckning omfattar mass- och bulktransporter samt avser varor som ansetts böra falla utanför transportstödet. Allmänt angavs gälla att med den struktur som sjötransporterna har i kostnads-, pris- och varuhänsende avståndsfaktorn inte spelar samma roll som i fråga om landtransporterna.

Kungl. Maj:ts förslag till årets riksdag rörande anslaget till regionalt transportstöd har föranlett vissa motioner. Trafikutskottet, vars betänkande (TU 1971: 3) godkändes av riksdagen, underströk allmänt att en successiv uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten skall ske, något som slagits fast redan i 1970 års proposition i ämnet. Utskottet framhöll att det redan under den nu löpande tillämpningsperioden kan bli nödvändigt att vidta vissa jämkningar i bidragssystemet och i de administrativa rutinerna. Detta uttalande upprepade utskottet i samband med sitt avstyrkande av en motion vari yrkats att preciseringen av stödberättigade järn- och stålprodukter skulle omprövas så att stöd kunde utgå till fler produkter. Ett motionsyrkande rörande trafikpolitikens samordning med lokaliseringspolitikens ansågs i väsentlig del tillgodosett genom transportstödet införande och genom vad som allmänt anförts om översyn av stödsystemet.

I direktiven för den år 1965 tillkallade *hamnutredningen* (ordförande: generaldirektör Erik Severin) ingår att undersöka och lägga fram förslag rörande en ändamålsenlig uppläggning av vintersjöfarten på Norrland.

Utskottet

Under de tre årtionden som gått sedan Norrbottens Järnverk AB (NJA) inrättades har riksdagen vid åtskilliga tillfällen fått ta ställning till frågor om dess verksamhet och finansiering. Ett betydelsefullt beslut rörande NJA träffade riksdagen 1970 (prop. 1970: 78, SU 1970: 104). Statsföretag AB, som vid 1970 års ingång övertagit det direkta ägaransvaret för NJA, hade funnit en ekonomisk rekonstruktion av NJA nödvändig. I enlighet med Statsföretag AB:s uppfattning föreslog Kungl. Maj:t ett kapitaltillskott på 100 milj. kr. till NJA, avsett att täcka dess

balanserade förluster. Samtidigt redovisades Statsföretag AB:s avsikt att nedskrypa NJA:s aktiekapital från 300 milj. kr. till 200 milj. kr. i syfte att åstadkomma en riktigare värdering av aktiekapitalet i förhållande till NJA:s ekonomiska potential och tillgångar. Riksdagen godtog det program som framlades i propositionen.

Någon särskild motivering för uppfattningen att riksdagen bör möjliggöra NJA:s fortsatta verksamhet erfordras inte, yttrade statsutskottet i sitt utlåtande över propositionen. Företaget har, uttalades det, förts fram till en sådan storlek att det ingår som en betydelsefull, accepterad och erkänd länk inom den svenska järnhanteringen, och det har därtill stor vikt för sysselsättningen i Norrbottens län. Samtidigt underströks att de former som valts för den finansiella rekonstruktionen inte fick uppfattas som avsteg från det normalt gällande förräntningskrav som bl. a. slagits fast i samband med riksdagens beslut om Statsföretag AB. Ett första etappmål angavs vara att verksamheten skulle kunna drivas utan förlust.

NJA:s tillverkning, som till en början var inriktad på produkter av låg förädlingsgrad, har successivt förändrats. På 1960-talet kom mera manufakturerade produkter, bl. a. fartygsprofiler, att utgöra en större del av tillverkningsprogrammet. I den nyssnämnda propositionen 1970: 78 redovisades ett av NJA framlagt förslag till investeringsprogram som avsåg en fortsatt övergång till högre förädlingsgrad och därjämte viss volymökning. Chefen för industridepartementet förklarade emellertid att han — i likhet med Statsföretag AB — inte var beredd att ta ställning till mer än en del av investeringsprogrammet innan ytterligare marknadsundersökningar verkställdes. Riksdagen gick på samma linje och avslog sålunda motionsyrkanden om en utvidgning av den i propositionen föreslagna investeringsramen.

I den nu föreliggande propositionen redovisas det produktprogram och därav föranledda investeringsprogram som utarbetats inom NJA efter fortsatta marknads- och lönsamhetsbedömningar. Motiv har befunnits föreligga för en kraftig utvidgning av tillverkningskapaciteten, i första hand vad gäller råjärn. Varmvalsnings- och manufaktureringsskapaciteten ökas också väsentligt. Den beräknas bli ytterligare utbyggd på längre sikt. I avvaktan härpå kommer försäljningen att till inemot hälften — i vikt räknat — avse tackjärn och ämnen. Investeringsprogrammet, inklusive erforderlig ökning av rörelsekapitalet, beräknas kosta sammanlagt 555 milj. kr. NJA har räknat med att erhålla 260 milj. kr. härav såsom statligt lokaliseringstöd och i övrigt basera finansieringen på annan upplåning och på leverantörskrediter. I detta sammanhang noteras att antalet anställda vid NJA, som f. n. är ca 3 400, genom utbyggnaden beräknas öka med ca 400. Utan utbyggnaden skulle företaget få genomföra en motsvarande minskning av personalen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har tillstyrkt NJA:s ansökan om lokaliserings-

stöd under förutsättning att ytterligare medel ställs till förfogande för lokaliseringsverksamheten. Kungl. Maj:t har likaledes ställt sig positivt men funnit lämpligast att ett särskilt anslag anvisas för stöd till NJA. Det av NJA angivna totalbeloppet för stödet har härvid godtagits. Kungl. Maj:ts förslag innebär emellertid att bidragsdelen av stödet begränsas från 53 milj. kr., som NJA begärt, till 22 milj. kr. Återstoden, 238 milj. kr., skall utgå som lån under samma förutsättningar som gäller för lokaliseringsslån.

I de båda motionerna betecknas det i propositionen framlagda utredningsmaterialet såsom otillräckligt som underlag för bedömning av ärendet. Motionen 1971: 1372 — vari uttalas att motionärerna i och för sig är villiga att medverka till att ytterligare statsmedel ställs till NJA:s förfogande — utmynnar i ett yrkande om avslag på propositionen i avvaktan på ett nytt förslag, baserat på en grundligare utredning. I motionen 1971: 1371 riktas ingen direkt invändning mot Kungl. Maj:ts förslag. Motionärerna har emellertid förutsatt att närmare upplysningar vid riksdagsbehandlingen skulle lämnas till näringsutskottet.

Så har också skett. Utskottet har haft tillgång till den rapport rörande det tilltänkta investeringsprogrammet som utarbetats inom NJA och därutöver av NJA:s verkställande direktör och av representanter för Statsföretag AB:s ledning fått muntliga informationer. Det krav på utredningsmaterialets omfattning som framförts i motionen 1971: 1372 får anses vara tillgodosett — en annan sak är att detta material inte i sin helhet kan offentliggöras och att därför propositionen i vissa hänseenden fått bli relativt summarisk. Någon anledning att, såsom förordas i denna motion, uppskjuta riksdagens ställningstagande föreligger enligt utskottets mening icke.

I motionen 1971: 1371 uttalas att riksdagens prövning vid detta tillfälle i realiteten gäller hela den avsedda kapitaltillförseln till NJA och inte bara det belopp av 62 milj. kr. som hemställan i propositionen avser. Utskottet vill understryka att ett bifall till propositionen måste få uppfattas som ett besked om att riksdagen, om förutsättningarna inte ändras på ett avgörande sätt, är beredd att även fortsättningsvis medverka till den av NJA planerade utbyggnaden.

I nuvarande läge för NJA står valet, såvitt utskottet vid sin prövning av ärendet kunnat finna, mellan å ena sidan en väsentlig utbyggnad av det slag som föreslås, baserad på en genomgripande sanering och en förbättrad styrning och kontroll som tar sikte på ökad produktivitet, å andra sidan en negativ utveckling som kan komma att resultera i en nedläggning av företaget. Riksdagen har förra året enhälligt tagit ställning för en ekonomisk rekonstruktion av NJA. Det föreslagna investeringsprogrammet har vid utskottets granskning inte givit anledning till erinran. Utskottet finner det följdriktigt att riksdagen tar ställning för ett genomförande av programmet och tillstyrker alltså Kungl. Maj:ts förslag.

I motionen 1971: 1371 anförs att NJA i jämförelse med konkurrerande järnverk obestriddligen har ekonomisk nackdel genom högre fraktkostnader för utleveranser och även vissa inleveranser. Motionärerna pekar bl. a. på vad ishinder för sjötransporter betyder. Motionärerna önskar en särskild utredning av vad de antydda nackdelarna har för kostnadseffekt. Som en metod att underlätta en rättvisande bedömning av NJA:s rörelseresultat nämner de att företaget skulle kunna tillgodoräknas ett »placeringsskompenserande» värdetillägg på sina produktpriser.

Motionärerna fäster enligt utskottets mening uppmärksamheten på ett viktigt problem. Detta är dock icke specifikt för NJA i annan mån än att NJA är det enda järnverket i övre Norrland. I allt väsentligt måste de berörda transportproblemen betraktas som generella för näringslivet i denna del av landet. Med hänsyn härtill har också statsmakterna beslutat införa det regionala transportstöd som nu försöksvis tillämpas. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen för transportstödet är detta emellertid utformat så att det inte kan medföra någon väsentlig lättnad vad beträffar NJA:s fraktkostnader. Genom sitt beroende av sjötransporter har NJA också stor nackdel av att inte vara förlagt vid en isfri hamn. Företaget belastas med merkostnader för ökad lagerhållning och för landtransport av en del varor till sydligare hamn eller ända till bestämmelseorten.

Riksdagen har nyligen tagit ställning till motioner rörande transportstödet. Därvid har framhållits att jämkningar i bidragssystemet kan visa sig nödvändiga redan under försöksperioden. Utskottet tar fasta på detta uttalande och förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar fortlöpande uppmärksamhet åt transportstödet utformning med beaktande av de svårigheter av i motionen angiven art som NJA och andra företag i övre Norrland är drabbade av.

Möjlighet att upprätthålla vintersjöfart på Luleå kan skapas genom ökad isbrytarinsats i kombination med användande av isförstärkt tonnage; så har varit fallet under den nu gångna vintern. Sjöfartsverket eftersträvar att i mån av resurser medverka till att denna möjlighet tillvaratas. En betydande resursförstärkning erhålls när en i dagarna beställd isbrytare med väsentligt större kapacitet än de nu befintliga levereras år 1974. Förutsättningarna för vintersjöfart på övre Norrland behandlas av hamnutredningen, som till hösten beräknas framlägga förslag om mål för den statliga politiken i detta hänseende. Utskottet räknar med att härigenom skall framkomma ytterligare bidrag till lösningen av de i motionen berörda transportproblemen.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1971: 64 och med avslag på motionen 1971: 1372
  - a) till *Bidrag till Norrbottens Järnverk AB* på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 under trettonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 22 000 000 kr.,

b) till *Lån till Norrbottens Järnverk AB* på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 under fonden för låneunderstöd anvisar ett investeringsanslag av 40 000 000 kr.,

2. att riksdagen avslår motionen 1971: 1371.

Stockholm den 13 maj 1971

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Regnéll (m), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Gustafsson i Byske (c), Rask (s), Ericsson i Åtvidaberg (fp), Blomkvist (s), Svensson i Malmö (vpk), Jonsson i Husum (s) och Clarkson (m).

Särskilt yttrande

av herrar Andersson i Örebro (fp) och Ericsson i Åtvidaberg (fp), som anförde:

Det regionala transportstödet kan förväntas bli av stor betydelse för att utjämna skillnaderna i konkurrensvillkor mellan företag i Norrland och företag i landets övriga delar. Det är emellertid tveksamt i vad mån detta stöd är tillräckligt för att i konkurrensavseende jämställa Norrbottens Järnverk AB med järnverken i landets södra delar. För en framtida bedömning av den företagsekonomiska lönsamheten av NJA:s verksamhet är det angeläget att frågan om eventuella ekonomiska nackdelar för NJA på grund av dess från sysselsättningssynpunkt motiverade förläggning till Norrbotten har blivit föremål för utredning.